

Replikgengivelse – en gennemgang af § 59

Lars Christensen, Dansk Sprogrevision, 28.3.2014.

Indhold

Problemet	1
Hvad skal du gøre?	1
Anførselstegnets udseende	2
Indryk	2
Anførende udtryk (§ 59.2)	2
Replikstreger (§ 59.3)	3
Replikstreger og Håndbog i Nudansk	4
Anførselstegn (§ 59.4)	4
Anførselstegn og komma (§ 59.4)	5
Ingen repliktegn (§ 59.5)	6
Litteratur	6
Links	6

Problemet

Replikgengivelse er en sproglig sladrehanke. Replikker medfører som regel en koncentration af tegnsætning i en tekst, og hvis tegnsætning ikke er din stærkeste side, vil replikgengivelse i din tekst, fx et bogmanuskript, blotlægge dette ømme punkt. Tegnsætningen i forbindelse med replikgengivelse kan nemt komme til at virke kaotisk, men sådan behøver det ikke at være. Retskrivningsreglerne giver dig flere muligheder at vælge imellem, og du bestemmer selv om replikkerne i din tekst skal ledsages af voldsom eller sparsom tegnsætning.

Det skal understreges at du ikke er tvunget til at holde dig til én repliktegningsstrategi, men at du sagtens kan bruge flere forskellige strategier ad gangen inden for samme tekst. Mange er bange for denne sammenblanding da de frygter at teksten vil fremstå sjuksket og sprogligt inkonsekvent, men i praksis er det meget vanskeligt at undgå denne sammenblanding i fx et romanmanuskript. Du kan fx gengive replikker vha. replikstreger samtidig med at du gengiver tanker uden repliktegn. Så længe du som forfatter holder tungen lige i munden og tænker dig grundigt om, er der intet der står i vejen for at du bruger flere af disse strategier på én gang.

Hvad skal du gøre?

§ 59 i de officielle retskrivningsregler beskæftiger sig med tegnsætning i forbindelse med replikgengivelse og beskriver de tre grundlæggende tegnsætningsstrategier. Paragraffen indledes på denne måde:

(1) REPLIKTEGN

Replikker, direkte tale, kan gengives med replikstreg (talestreg) eller anførselstegn eller uden brug af særlige repliktegn:

- *Er De kommet noget til? spurgte betjenten.*
- »*Er De kommet noget til?*« *spurgte betjenten.*

Er De kommet noget til? spurgte betjenten.

Den mest sparsomme tegnsætning opnår du naturligvis vha. den tredje strategi, dvs. ved helt at udelade repliktegn, men her føler mange at tegnsætningen bliver for minimalistisk. Replikstregsstrategien bruger en iøjnefaldende replikmarkør, en tankestreg, og her fremgår det tydeligere at der er tale om en replik. Anførselstegnene er de mest præcise markører som tydeligt indikerer hvornår replikken begynder og slutter. Anførselstegn er uden tvivl den mest præcise løsning, men er også den mest tegnsætningskrævende. Der er dog mulighed for at forenkle anførselstegnenes udformning så det visuelle udtryk er knap så overvældende.

Anførselstegnets udseende

Anførselstegn kan udformes på flere forskellige måder: »...«, "...", >...< og '...'. De dobbelte anførselstegn er de mest almindelige, men det er helt okay at bruge enkelte anførselstegn, og det kan også være en god idé at bruge de enkelte sammen med de dobbelte for at understrege at der er tale om et citat inde i et citat. De enkelte anførselstegn fylder mindre og kan give en tekst et mere roligt visuelt udtryk. Især gåseøjnene, dvs. "... " og '... ', kan udformes på utrolig mange forskellige måder – de kan fx hælde lidt til højre ("...", '...') eller være helt lige ("...", '...'), de afsluttende gåseøjne kan være roteret 180° i forhold til de indledende ("...", '...'), og de indledende gåseøjne er nogle gange placeret nederst på linjen, mens de afsluttende er placeret øverst („...“, ,...'). Anførselstegnenes udformning er et typografisk spørgsmål som i princippet ikke har noget med retskrivning at gøre.

I artiklen 'Anførselstegn' i **Håndbog i Nudansk** er der en gennemgang af de mest udbredte udgaver af anførselstegn. Håndbogen fra Politikens Forlag er et forbandet godt supplement til de officielle retskrivningsregler. Køb den.

Indryk

Hvis du bruger indryk når du indleder et nyt afsnit i din tekst, skal du også bruge indryk i forbindelse med hver enkelt replik. Hver enkelt replik og evt. tilhørende anførende udtryk skal i princippet betragtes som et selvstændigt afsnit. Når du indleder et større selvstændigt afsnit i din tekst, fx et kapitel, skal du ikke bruge indryk i det første afsnit, og det gælder også hvis afsnittet indledes med en replik. Hvis du adskiller to afsnit vha. et linjemellemrum, skal du heller ikke bruge indryk i det første afsnit efter linjemellemrummet.

Læs mere om indryk i artiklen 'Tegnsætning' i **Håndbog i Nudansk**. Indryk m.m. omtales i afsnittet 'Afsnitstegn'.

Anførende udtryk (§ 59.2)

Tegnsætningen mellem replik og anførende udtryk er også præget af valgfrihed. De tre hovedtegn er kolon, komma og punktum. Mange forsøger helt at undgå at bruge kolon i forbindelse med replikker, men i praksis kan det være nødvendigt at bruge kolon for at forhindre at der opstår tvivl om hvem der siger hvad i en tekst. Som regel kan du dog nøjes med at bruge komma og punktum. Husk også at afsluttende spørgsmålstegn og udråbstegn i replikker medfører at det isolerende komma mellem replik og anførende udtryk med fordel kan udelades.

I § 59.2 beskrives tegnsætningen i forbindelse med anførende udtryk på denne måde:

(2) TEGNSÆTNING MELLEML REPLIK OG ANFØRENDE UDTRYK (INKVIT)

Der sættes kolon efter det anførende udtryk (inkvit) når det står forrest:

Betjenten spurgte: »Er De kommet noget til?«

Der bruges derimod ikke kolon når det anførende udtryk står inde i replikken (eller til slut):

– Nej, svarede han, det tror jeg ikke.

Hvis replikken efter det anførende udtryk er en selvstændig sætning eller et selvstændigt udtryk, sættes der punktum mellem det anførende udtryk og den følgende replik:

»Vi må hellere ringe efter en ambulance,« sagde betjenten. »Man ved aldrig.«

I andre tilfælde sættes der komma:

»Det er altid det sikreste,« sagde betjenten, »at ringe efter en ambulance.«

Replikken foran det anførende udtryk afgrænses fra det anførende udtryk med spørgsmålstegn, udråbstegn eller komma:

– Hvorfor? spurgte jeg.

»Pas på!« råbte hun.

Jeg er træt, sagde han.

Som det fremgår af eksemplerne, gælder reglerne for tegnsætning mellem replik og anførende udtryk uanset om replikken er markeret med replikstreger eller anførselstegn eller ikke er markeret med særlige repliktegn.

Replikstreger (§ 59.3)

Når du bruger replikstreger, skal du naturligvis skifte linje hver gang en ny replik indledes. Hver enkelt replik og evt. tilhørende anførende udtryk skal i princippet betragtes som et selvstændigt afsnit. Efter et anførende udtryk kan du bruge endnu en replikstreg for at understrege at det er den samme person der taler, men det er bestemt ikke altid nødvendigt at gøre det (se fx eksemplerne fra § 59 herunder). Du bruger i forvejen linjeskift – og sandsynligvis et ledsagende indryk – for at signalere at en anden person taler, så hvis du ikke har indledt et nyt afsnit vha. et linjeskift, er der jo ikke tvivl om at det er den samme person der taler.

Læg mærke til den lille kommentar i det første afsnit i den citerede paragraf herunder: "I øvrigt er der ingen helt fast praksis". Denne kommentar er vigtig. Reglerne er ikke helt faste på dette punkt, så du vil indimellem bevæge dig ind i en gråzone, og det illustreres også via eksemplerne i paragraffen.

§ 59.3 om replikstreger tager sig sådan ud:

(3) REPLIKKER MED REPLIKSTREGER

Replikstreger har samme form som tankestreger (§ 55). Replikstreg sættes især hvor en replik begynder på en ny linje, men kan også sættes foran en replik der genoptages umiddelbart efter det anførende udtryk (inkvit). I øvrigt er der ingen helt fast praksis:

– *Vi må hellere ringe efter en ambulance, sagde betjenten. – Man ved aldrig.*

Betjenten spurgte: Er De kommet noget til?

– *Nej, svarede hun.*

– *Hvad skete der?*

– *Jeg væltede bare med min cykel.*

– *Vi må hellere ringe efter en ambulance, sagde betjenten. Man ved aldrig.*

– *Jamen det er ikke nødvendigt, indvendte hun, at gøre så meget ud af det.*

Betjenten: Jeg synes nu alligevel!

Replikstreger og Håndbog i Nudansk

Det kan som tidligere nævnt diskuteres om det er nødvendigt at tilføje endnu en replikstreg når en replik genoptages efter et anførende udtryk. I det første eksempel i citatet ovenfor indsættes der en ekstra replikstreg, mens den udelades i et eksempel med identisk ordlyd længere nede i citatet. I artiklen 'Tankestreg' i **Håndbog i Nudansk** fremhæves det at du også kan indsætte en replikstreg efter et anførende udtryk som isoleres vha. et komma. Det understreges dog at de fleste sprogbrugere ikke vælger denne løsning:

Ved *genoptagelse af en replik* efter et anførende udtryk kan talestregen evt. gentages, men det almindeligste er at lade være:

– *Hvem der bare havde tid, klagede hun, – til at rejse sydpå i påsken.*

Eller (almindeligere):

– *Hvem der bare havde tid, klagede hun, til at rejse sydpå i påsken.*

I kommaleksikonet i **Håndbog i Nudansk** vil du også støde på et lignende eksempel under opslaget 'direkte anført tale': "– Den slags, fnyste hun, – skal du ikke prøve på én gang til!" Fremgangsmåden i eksemplet er ikke ukorrekt, men dog usædvanlig. Det er vigtigt at understrege at denne type replikstreg (tankestreg efter komma) ikke omtales i retskrivningsreglerne, men på den anden side skal du heller ikke glemme den indledende indvending i § 59.3: "I øvrigt er der ingen helt fast praksis".

Anførselstegn (§ 59.4)

Når du bruger anførselstegn, skal du naturligvis også huske at skifte linje hver gang en ny replik indledes. Hver enkelt replik og evt. tilhørende anførende udtryk skal i princippet betragtes som et selvstændigt afsnit. Alle replikker i en tekst skal isoleres fra andre dele af teksten, herunder anførende udtryk, vha. anførselstegn. Anførselstegn er uden tvivl den mest tegnsætningstunge strategi, men resulterer samtidig i kommunikativ præcision. Her er læseren aldrig i tvivl om

hvornår en replik indledes og afsluttes.

Den første del af § 59.4 om anførelstegn tager sig sådan ud:

(4) REPLIKKER MED ANFØRELSTEGN

Når man bruger anførelstegn, sættes de ved replikkens begyndelse og slutning. Det anførende udtryk (inkvit) står således uden for anførelstegnene:

»Det var sørens!« udbrød snedkersvenden.

Nedenstående eksempel viser replikgengivelse med anførelstegn:

Betjenten spurgte: »Er De kommet noget til?«

»Nej,« svarede hun.

»Hvad skete der?«

»Jeg væltede bare med min cykel.«

»Vi må hellere ringe efter en ambulance,« sagde betjenten. »Man ved aldrig.«

»Jamen det er ikke nødvendigt,« indvendte hun, »at gøre så meget ud af det.«

Betjenten: »Jeg synes nu alligevel!«

Anførelstegn og komma (§ 59.4)

Et af de helt store spørgsmål når der bruges anførelstegn i forbindelse med replikker, er kommaets placering i forhold til anførelstegnet: Skal kommaet sættes foran eller efter anførelstegnet? Du kan gøre begge dele, men det er mest normalt at sætte kommaet foran anførelstegnet ligesom i eksemplerne herover. Hvis der er tale om replikker der fungerer som citater inde i en sætning, skal kommaet – eller punktummet – dog sættes efter kommaet (§ 59.4):

Punktum og komma der afslutter en replik uden spørgsmålstegn eller udråbstegn mv., kan valgfrit sættes foran eller efter anførelstegnet. Det er almindeligst at sætte punktum og komma foran anførelstegnet, og det er den placeringsmulighed der er brugt her i paragraffen og i Retskrivningsreglerne i øvrigt. Ved replikker der står som citater inde i en sætning, kan punktum eller komma dog kun sættes efter anførelstegnet:

Han siger altid »straks«, også når han mener »om en times tid«.

Det var ved den lejlighed Krag udtalte at »man har et standpunkt til man tager et nyt«.

Spørgsmålstegn, udråbstegn og enkelte andre tegn, fx tøveprikker, har samme isolerende funktion som komma når replikker skal adskilles fra anførende udtryk. Det er dog tilladt at sætte komma efter disse tegn hvis du ønsker det, men der er ingen grund til at gøre det (§ 59.4):

Andre tegn, fx spørgsmålstegn og udråbstegn, der afslutter en replik, sættes altid foran anførelstegnet (se eksemplet ovenfor). Efter replikker med sådanne tegn kan der yderligere sættes komma eller punktum efter anførelstegnet:

»Det var sørens!«, udbrød snedkersvenden.

Betjenten spurgte: »Er De kommet noget til?«.

»Vent lige lidt ...«, sagde hun.

Denne mulighed for at sætte et ekstra tegn er ikke udnyttet her i paragraffen eller i Retskrivningsreglerne i øvrigt.

Ingen repliktegn (§ 59.5)

Den mest enkle tegnsætningsstrategi er at udelade repliktegnene, og her skal du naturligvis også huske at skifte linje hver gang en ny replik indledes. Hver enkelt replik og evt. tilhørende anførende udtryk skal i princippet betragtes som et selvstændigt afsnit. Denne strategi er ikke særlig udbredt, og det skyldes sandsynligvis at mange mener der er en risiko for at forvirre læseren. Det kan ganske enkelt indimellem være svært for læseren at afgøre hvornår der er tale om en replik, og hvornår der er tale om et anførende udtryk. Nogle gange kan denne usikkerhed være en god ting som kan udnyttes rent stilistisk, men du skal holde tungen lige i munden hvis du bruger denne strategi.

§ 59.5 om replikker uden repliktegn tager sig sådan ud:

(5) REPLIKKER UDEN REPLIKTEGN

Replikgengivelse uden brug af replikstreg eller anførselstegn forudsætter normalt at der skiftes linje hver gang replikken skifter:

Betjenten spurgte: Er De kommet noget til?

Nej, svarede hun.

Hvad skete der?

Jeg væltede bare med min cykel.

Vi må hellere ringe efter en ambulance, sagde betjenten. Man ved aldrig.

Jamen det er ikke nødvendigt, indvendte hun, at gøre så meget ud af det.

Betjenten: Jeg synes nu alligevel!

Litteratur

Jervelund, A.Å.; Schack, J.; Jensen, J.N.; Andersen, M.H.: *Retskrivningsordbogen* (4. udg.). Kbh., Alinea, 2012. 1056 s.

Jacobsen, H.G.; Jørgensen, P.S.: *Håndbog i Nudansk* (6. udg.). Kbh., Politikens Forlag, 2013. 696 s. (Se artiklerne 'Anførselstegn', 'Komma', 'Tankestreg' og 'Tegnsætning').

Links

Retskrivningsordbogen og de officielle retskrivningsregler heri er tilgængelige online via Dansk Sprognævns website – <http://www.dsn.dk/retskrivning/retskrivningsregler>

§ 59. Replikgengivelse – <http://www.dsn.dk/retskrivning/retskrivningsregler/a7-40-60/a7-59>

§ 58. Anførselstegn – <http://www.dsn.dk/retskrivning/retskrivningsregler/a7-40-60/a7-58>

§ 55. Tankestreg – <http://www.dsn.dk/retskrivning/retskrivningsregler/a7-40-60/a7-55>